

Rūdolfš Šteiners

SKOLU UZDEVUMS UN TRĪSDAĻĪGS SOCIĀLAIS ORGANISMS

Lekcija jauno skolotāju apvienībā

Štutgarte, 1919. gada 19. jūnijs

Esmu ļoti gandarīts par iespēju uzrunāt skolotājus. Lai arī liktenis ļāvis man iedziļināties dažādās profesijās, taču, mēģinot saprast, kas tieši mūsu haotiskajā un jucekļīgajā laikā dzīvo dažādās profesijās un šķirās, es jūtos īpaši tuvs skolotāja profesijai, jo daudzus gadus savā dzīvē pats esmu tai piederējis, lai arī privāti un ne gluži vienkāršos apstākļos. Varbūt tādēļ es jūtos aicināts izteikt to, kas šolaik ir sakāms par jaunu attiecību radīšanu cilvēcē, proti, tieši par šo profesiju.

Ja uzlūko to, ko varētu nosaukt par mūsu laika prasībām, ja vairāk vai mazāk skaidri saprot, kā vajadzētu būt, tad jāsaka: Ja situācijā, kad visa civilizētā pasaule atrodas noteiktu uzdevumu priekšā, netiek uzklauts skolotājs, tad tas ir vislielākais zaudējums, ko vien var iedomāties mūsu dzīves atjaunošanai. Ja skolotāji nevar ar interesi pievērsties šai dzīves atjaunošanai, tad pavisam noteikti no visām cilvēku izveidotajām jaunajām sabiedriskajām formām radīsies kas tāds, ko ļoti drīz atkal būs jālabo un kas nespēs kaut cik aplaimot cilvēci.

No sekojošā izklāstījuma jūs sapratīsiet, ka man ir diezgan daudz iebildumu pret mūsdienu izglītības iestādēm, taču es lūdzu tos neuztvert kā iebildumus pret pašiem skolotājiem. Es labi redzu, ka skolotāji ļoti cieš no esošās situācijas izglītības jomā, reizēm pat sten, lai arī dzīves burzmā viņi ne vienmēr to pilnībā apzinās. Bet varbūt tieši tādēļ to, ko šodien sauc par sociālo jautājumu, skolotāju lokā varēs apspriest daudz dziļāk un nopietnāk. Īstenībā taču skolotājs pats personīgi ir vislielākajā mērā ieinteresēts tajā, kam šodien un tuvākajā nākotnē būtu jānotiek cilvēku sabiedrībā socializācijas jomā, lai arī viņa personīgai ieinteresētībai ir maza nozīme, jo, pat neapskatot citus iebildumus par vairāk vai mazāk radikālu partiju sociālajām programmām, kuras šodien izplatās pasaulē, īpaši jāpiemin šo programmu t.s. „izglītības sistēmas” socializēšana. Ja šo sociālistisko programmu nozīmē tiktu socializēta arī izglītības sistēma, tad no tās rastos ne vien tas, par ko šodien ir nobažījušās daudzas norūpējušās dvēseles, bet ļoti iespējams, ka, realizējot šādu sociālistiskās partijas programmu skolās, mēs saņemtu vistīrāko pedagoģisko āprātu. Atvainojiet, ja jums tas šķiet pārāk radikāli teikts, bet zini, ka esmu noskaņots attīstīt tikai un vienīgi lietišķu ideju, lietišķi praktisku ideju, un nekādā gadījumā netaisos izvirzīt ko līdzīgu partijas programmai.

Pēc šī ievada jūs sapratīsiet, ka, tieši domājot par mūsu pašreizējās skolas būtību, rodas jautājums, kā izpaužas šādas skolas augļi praktiskajā dzīvē, tajā dzīvē, kurā šodien no visām pusēm skan saucieni pēc pārmaiņām?

Ja mēs nevis ārēji teorētiski, bet ar visu sirdi un dvēseli iedziļināties skolas būtībā kā vissvarīgākajā cilvēces attīstības faktorā, mums jāsaka sekojošais. Mēs redzam, ka šodien brīžiem visai apšaubāmā veidā cilvēki, kuri nespēj saskatīt dzīves īstās prasības un iespējas, izvirza

dažādas partiju programmas. Mēs redzam, ka tiek mēģināts cilvēkos modināt ticību, ka dzīvi grib reformēt vai revolucionizēt ļaudis, kuri panāktu tikai to sliktāko. Tāpēc gribas jautāt, vai šie cilvēki, no kuriem pašlaik daudzi baidās, nav gājuši mūsu skolās? Mēs šodien bailīgi raugāmies uz proletariātu un jāatzīst, ka šis bailes nebūt nav neattaisnotas, tās pavisam droši ir attaisnotas. Bet šis proletariāts ir gājis mūsu skolās, un, ja mēs negribam būt pārlietu tuvredzīgi, mums tomēr jāatzīst, ka šis proletariāts ir izaudzināts mūsu skolās. Tādēļ gan pēc tā, ko proletariāts grib, gan pēc tā, kur tas maldās, mums būtu jāatpazīst kas tāds, ko var izpaust ar vārdiem: „Pēc viņu augļiem jūs tos pazīsiet.” Tā nav jāuztver kā pavirša aģitatoriska frāze. Ar to tiek pievērsta uzmanība mūsdienu audzināšanas un mācīšanas būtības kultūrvēsturiskajai problēmai. Te mums jātiek skaidrībā par sekojošo.

Pēdējos trīs, četros gadsimtos, bet jo īpaši 19. gadsimtā, līdz ar proletariātu parādījās jauns cilvēks, cilvēks ar tādu fizisko, dvēselisko un garīgo konstitūciju, kādas agrākos gadsimtos nav bijis. Proletārietis no citiem sabiedrības locekļiem atšķir tas, ka šāds cilvēks daudz lielākā mērā, nekā tas bija agrāk, karājas gaisā. Tas ir interesanti tieši no pedagoģijas viedokļa, proti, ka proletārietis mūsdienās ir cilvēks, par kura dzīvi un esamību jāsaka: ja noteiktu iemeslu dēļ viņš ir juties mudināts atteikties no savas ierastās dzīves vai kāds to viņam licis darīt [jādomā, ka šeit runa ir par lauku cilvēkiem, kuri kapitālisma apstākļos bija spiesti pārcelties uz pilsētām, kļūstot par proletariātu], tad viņš nokļūst situācijā, kurā tam nav nekā. Viņš vairs nejūtas saistīts ar sabiedrību. Un jāsaka, ka audzināšana tajā laikā, kad radās proletariāts, nevarēja izveidot cilvēku par pilnvērtīgu cilvēku. Protams, nevis skolotāju vainas dēļ, bet dēļ skolas atkarības no valsts un saimnieciskajām varām! Vēl nesen, lai arī cik lietīši, un balstoties patiesās zināšanās par cilvēka tapšanas likumsakarībām, nedarbotos ar bērniem, tomēr skolotājs bija iespiests starp divām varām, kuras ne vienmēr atbilda skolotāja izpratnei par tā uzdevumu cilvēka audzināšanā.

Šodien mums ir skola, kas skaitās progresīva, bet kas attīstījusies no iepriekšējiem stāvokļiem, skolotāju iespējot starp vecākiem mājās un valsti. Protams, visur iespējami izņēmumi, un saprotams, ka vārdi, ar kuriem mēs gribam to raksturot, ne vienmēr attiecināmi uz visiem gadījumiem, tomēr jāsaka, lai arī tas var skanēt pārāk radikāli, ka šodien skolotājs saņem vecāku audzināšanas sabojātus bērnus, un, kad viņš tos palaiž no skolas un nodod valstij, tā pēc iespējas ātrāk izsūc no viņu dvēselēm visu, ko skolotājs pūlējies tajās ielikt. Tādejādi skolotājs ir iespiests starp divām galējībām, kuras darbojas ne jau skolas audzināšanas nolūkos. Un, ja viņš pilnībā apzinās savas profesijas būtību, tad sten starp šiem diviem faktoriem, kuri kropļo viņa audzēkni. Tas, kā jau teikts, skan diezgan radikāli, bet vai tad mēs nesaņemam no vecāku mājām bērnus, kuri auguši, sekojot savu vecāku paraugam, un atnākuši uz skolu ar visiem vecāku aizspriedumiem, kurus nosaka viņu stāvoklis sabiedrībā vai šķira, kurai tie pieder? Un, no otras puses, kad mēs palaižam bērnus no skolas dzīvē, tad esam spiesti nodot viņus valsts rīcībā. Ko tas mūsu laikā nozīmē, parāda šausmīgais stāvoklis, kurā cilvēce nonākusi.

Protams, mēs esam piedzīvojuši lielu nelaimi [Pirmo pasaules karu], un mēs pieredzēsim vēl šo to, bet vai tieši nelaimē mēs neieraudzījām to, ko būtu varējuši redzēt arī laimē, ja mums būtu labāka redze? Vai mēs nepieredzējām, ka mūsdienu cilvēka pamatīpašība ir kopš bērnības neattīstīts dvēseles stiprums, ar kuru tas varētu nostāties dzīvē tā, lai liktenis nevarētu salauzt viņa domāšanu, jūtas un gribu? Pašreiz visās sabiedrības kārtās cilvēku ar salauztu raksturu ir

daudz vairāk, nekā pieņemts domāt. To var redzēt pēc tumšajām, miglainajām domām un priekšstatiem, ko cilvēki veido par civilizēto pasauli un baismīgajiem notikumiem, kuri ielauzušies viņu dzīvē. Vai kāds šodien spēj iedomāties, kā tas radies? Vai cilvēks jūtas pietiekami stiprs, lai tiešām aktīvi iesaistītos dzīvē? Mūsu laikabiedru starpā ir daudz vairāk salauztu raksturu, nekā cilvēki parasti domā! Un mums jāvaicā, kādēļ skola nevarēja ielikt cilvēkā stingru pamatu, lai dzīve un liktenis viņu nesalauztu?

Ja skolai būtu bijis ļauts veidot cilvēku tā, lai viņš var nostāties dzīvē ar skolā iegūto, tad šodien mums būtu pavisam cita situācija. Taču tā tas nenotika. Skola varēja cilvēkam šo to dot, taču tie, kuri piederēja privilēģētajām, vadošajām aprindām, iekārtoja savus bērnus dzīvē, nevis vadoties pēc skolā iegūtā, bet balstoties ģimenē, rados, protekcijā utml. Vecāki rūpējās par to, lai jaunais cilvēks ieņemtu to vai citu vietu dzīvē, pateicoties viņu sakariem. Vienīgais cilvēks, kurš šai ziņā ir izņēmums, uz kuru tas neattiecas, ir proletārietis. Šai ziņā viņš ir īsts „jauno laiku cilvēks”. Proletāriešu bērns nav tik ļoti vecāku audzināšanas sabojāts. Ar citām ietekmēm noteikti, bet ne dēļ vecākiem, jo viņiem tam vienkārši nav laika. Un, pabeidzot skolu, proletāriešu bērns netiek iekārtots dzīvē caur vecāku sakariem. Viņam jāiekļaujas dzīvē atbilstoši tam, kas viņš ir pēc savas dvēseles konstitūcijas. Tādēļ proletārietis, palaists dzīvē, var balstīties tikai pats uz sevi, šai ziņā viņš ir pavisam atšķirīgā situācijā nekā vadošo aprindu bērni. Tieši tas uzspiež mūsu skolai zīmogū, piešķir tai noteiktu raksturu. Lūk, par ko mūsdienās jādomā. Un tas izvirza jautājumus, kuri uzliek skolotājam par pienākumu piedalīties mūsu laika lielo sociālo problēmu risināšanā.

Te no jauna rodas jautājums, kā lai mēs sagatavojam cilvēku dzīvei? Kā viņu skolā audzināt, lai tiktu izveidoti iekšējie spēki – domāšanas, jušanas un gribas spēki, lai turpmākajā dzīvē tie būtu tik stipri, ka dzīve un liktenis nevarētu viņu salauzt? Šis jautājums līdzās citiem proletāriešu pamatjautājumiem parādās spēcīgāk kā jebkad. Kā jāaudzina bērnus skolā? Šis jautājums iegūst pavisam jaunu nozīmi, jo tikai skolotājs var lemt, kā ar skolas palīdzību veicināt bērna attīstību, lai tās rezultātā cilvēks varētu atrast savu vietu dzīvē.

Tas, ko šodien no skolām pieprasa dažādu partiju programmās un kā šādi jautājumi vispār tiek aplūkoti, visi neskaidrie jēdzieni un viedokļi, parāda, ka nekas labs nav gaidāms. Atliek vien aplūkot šo programmu un ideju pāris punktus. Tā, piemēram, noteiktas sociālistiskai kustībai piederošas personas uzsver „vienotas” skolas nepieciešamību. Skola nedrīkstot tikt unificēta, tai esot jāpaliek iespējami diferencētai, tajā jātiek ievērotām katra cilvēka spējām un dotībām. Sociālisti izsaka šo prasību šādi:

Mēs pieprasām mācību plāna daudzveidību vienotai skolai, un mēs pieprasām „organizācijas” vienotību. Tas nozīmē, ka vienota skola jāorganizē unificēti. Organizējot skolu, nav jāņem vērā cilvēka individualitāte, tā pamatā jārada. Rodas jautājums, kā? Dīvaini, ka šādas programmas vispār var nākt no sociālistu aprindām tā vienkāršā iemesla dēļ, ka sociālisti savas materiālistiskās vēstures uztveres ietekmē uzsver, ka cilvēks esot pilnībā savas vides produkts, ka viņš nekādā gadījumā nav tikumisku, tiesisku, estētisku un reliģisku uzskatu produkts. To visu: tiesības, tikumus, reliģiju un estētiskos uzskatus, kā arī zinātni, sociālisti ar savu marksistisko pāvestu priekšgalā sauc par „tikai ideoloģisku virsbūvi”. Īstenība viņiem ir tikai saimniecisko attiecību rezultāts. Vienīgi tā cilvēks top par cilvēku, viss pārējais cilvēka dvēseles saturs ir tikai ideoloģiska

virsbūve. Un tagad sociālisti piedāvā skolas programmu, kas pieprasa organizācijas unificēšanu un mācību plāna specializāciju. Tādejādi mācību plāns veidotu to, kas būtu vairāk vai mazāk ideoloģiska virsbūve, un organizācija piedāvātu noteiktas attiecības, kurās novietot bērnu, lai veidotu un formētu cilvēku.

Kurš pieprasa organizācijas unificēšanu, tas būtībā pieprasa visas cilvēka dabas unificēšanu, kas arī pilnībā atbilst sociālisma pamatidejai. Ar mācību plāna diferencēšanu var panākt tikai objekta „ideoloģisko virsbūvi”. Tieši pēc šīs programmas jūs varat studēt pretrunas, kas slēpjas mūsdienu prasībās, un iespējamās sekas, ja šīs pretrunas reiz kļūs par realitāti!

Kā tad ir ar mūsu laika prasībām? Vai mēs varam tām pretoties? Būtībā mēs neko nevaram iesākt pret laika prasībām. Tās vienkārši pastāv. Pašreizējā attīstības posmā cilvēce ir sasniegusi noteiktu apziņas pakāpi, noteiktu dvēseles konstitūciju, kas izpaužas proletāriešu prasībās, kuras ir tikai signāls jaunveidojumam, kas izpaudīsies pavisam citādāk, nekā proletārieši to iedomājušies. Un tomēr cilvēci ir pārņēmis zināms impulss, zināms iekšējs spēks, kas jau sen izpaužas divos vārdos – mūsdienās šie vārdi kļuvuši par frāzi, par lozungu – “demokrātija” un “sociālisms”. Šie divi vārdi arvien spēcīgāk laužas augšup no cilvēces attīstības pamatiem. Un lai arī šodien par demokrātiju un sociālismu sarunāts daudz muļķību, tomēr abi jēdzieni arvien spēcīgāk skan no cilvēces pamatiem. Tiek pieprasīta spēcīgāka valsts demokratizācija un lielāka saimnieciskās dzīves socializācija. Pret šīm prasībām neko nevar iesākt, tās nenoliedzami ir elementāras, stihiskas cilvēces prasības. Bet uzdevums ir ieņemt saprātīgu nostāju pret tām. Ko tad šīs prasības īsti nozīmē: „demokrātija” un „sociālisms”?

Principā tās nozīmē, ka līdz šim valsts pārziņā atradušās sabiedrības norises jānodod katra cilvēka gribas pārziņā. Demokrātiska iekārta nozīmē, ka ikviens cilvēks grib lielākā mērā piedalīties valsts struktūras veidošanā, nekā viņš to varēja līdz šim. Tas attiecas arī uz ļoti pazemotajām proletāriešu aprindām. Socializācija nozīmē, ka cilvēks grib individuāli, personīgi daudz vairāk ietekmēt saimniecisko dzīvi. Atliek vien atcerēties, kāda bija situācija agrākos laikos, lai atzītu, ka tad cilvēki bija daudz vairāk saistīti savā starpā. Cilvēks, balstoties tradīcijās, paražās, ieradumos, bija gatavs pakļauties tam, ko no viņa pieprasīja augstākā šķira un autoritātes. Un tagad cilvēks grib atbrīvoties no šīs pakļautības, no paklausības autoritātēm, proti, demokrātijas un socializācijas ceļā. Šķiet, ka sociālisti grib atbilst šīm prasībām, bet ko tad īsti viņi prasa no skolas? Viņi pieprasa arī skolas socializāciju! Viņi iedomājas, ka tam, kas ar socializāciju tiek panākts valsts un saimnieciskajā dzīvē, jānotiek arī skolā, tikai vājinātā formā. Vienā no programmām, ko sacerējis kāds sociālistiski domājošs autors, var lasīt, ka nākotnes skolā jāatceļ rektora vai direktora autoritāte; tāda ir šo ļaužu lielā rūpe. Šodien cilvēki grib visu „atcelt” un daudz mazāk domā par to, kā ieviest ko jaunu. Minētais autors grib līdz noteiktai pakāpei ierobežot arī skolotāja autoritāti un runā par skolu draudzēm ar skolēnu pašpārvaldi, kurā skolotājam tiek atvēlēta skolēnu biedra loma. Tā, līdz ar rektorāta un direktorāta atcelšanu, vajadzētu izaugt cilvēkiem ar tieksmi pēc demokrātijas un sociālisma. Tas nozīmē, ka sabiedrībā pastāvošās pieaugušo prasības pēc attīstības grib piemērot jau bērniem. Taču te kaut kas tiek aizmirsts, un tas parāda, cik slikti psihologi, cik slikti dvēseļu pētnieki mums šodien ir. Labam dvēseļu pētniekam nekad neienāktu prātā, ka vajīgā saikne starp pieaugušajiem jāatslābina arī starp bērniem un pieaugušajiem. Labs dvēseļu pētnieks teiktu tieši pretējo. Viņš teiktu: Ja reiz laiks

pieprasa, lai saikne starp pieaugušajiem atslābtu un ienāktu vairāk demokrātijas un sociālisma, tad bērni jāaudzina tā, lai vēlākajā dzīvē viņi spētu dzīvot demokrātijā un sociālismā. Ja skolas vecumā viņu starpā valdīs demokrācija un sociālisms, tad vēlākajā dzīvē viņi pavisam noteikti vairs nebūs derīgi nedz demokrātijai, nedz sociālismam.

Esmu pārliecināts, ka labiem psihologiem būtu jārunā tieši tā, ja viņi nopietni gribētu, lai nākotnē ir iespējama demokrācija un sociālisms. Viņiem būtu jāsaka: Svarīgāk ir ielikt bērnu dvēselēs dīgļus, kurus augošās demokrātijas un sociālisma situācija nevarēs iznīdēt! Un tas aizved mūs pie pedagoģiskiem pamatjautājumiem, pie mācību metodēm, jo nākotnes pedagoģijai, salīdzinājumā ar pagātņi, būs pilnībā jāmaina sava seja. Nākotnē tai būs jābalstās dziļā cilvēka būtnes, paša cilvēka dabas izziņā. Būs jāstudē cilvēka daba daudz dziļāk, nekā tas iespējams šodien, lai kā arī skolotājs nestrādātu ar bērniem. Pēdējos četros gadsimtos mūsu dabaszinātne ir svinējusi lielas uzvaras. Kurš pazīst godīgu dabaszinātnisko pētījumu metodes, tas zina, par ko mums jāpateicas šim dabaszinātnisko pētījumu virzienam pēdējos četrus gadsimtu laikā. Taču ar šīm metodēm, pie kam tieši sasniedzot vēlamu ideālu, nemūžam nevar izziņāt cilvēku! Jo ar tiem jēdzieniem, kas rodas no dabas vērojumiem un apcerējumiem, nevar iepazīt cilvēkā to, kas sniedzas pāri dabai, kas viņā ir dvēseliski garīgs. Tādēļ, saprotams, laikmetā, kurā dabaszinātne ir sasniegusi savu visaugstāko virsotni, cilvēka izziņa mūsu, rietumu, civilizācijā arvien vairāk atkāpjas, ko austrumnieki mums pilnīgi pamatoti pārmet. Kurš ir apguvis dabaszinātņi, tas apliecinās, ka cilvēka būtne it kā sabirst viņa rokās, ja viņš ir labs dabaszinātnieks. Bet cilvēka būtne izjūk ne tikai dabaszinātnieka rokās. Dabaszinātniskais domāšanas veids, dabaszinātniskie jēdzieni ir pārņēmuši visu mūsu laikmeta apziņu. Tas dzīvo ikviena laikraksta vadošajā rakstā, un tas pārvalda visplašākās aprindas, kas piedalās jaunāko laiku prasību īstenošanā. Tas atklāj ļoti nozīmīgu konfliktu. Es varētu jums minēt daudzus piemērus, kuri to pierāda, bet es minēšu tikai vienu.

Ir kāds ļoti nozīmīgs dabas pētnieks Oskars Hertvigs (*Oscar Hertwig*), kurš savā jomā – bioloģijā – ir izcils speciālists, varbūt viens no nozīmīgākajiem mūsdienu bioloģiem. Pirms vairākiem gadiem viņš uzrakstīja grāmatu „Organismu tapšana, Darvina nejaušības teorijas noliegums”. Tā ir ļoti skaista, ļoti nozīmīga grāmata no dabaszinātnes redzespunkta. Bet tad nelaimīgajam vīram ienāca prātā uzrakstīt arī grāmatu par sociāli juridiskiem jautājumiem. Un šī grāmata ir tīrā nejēdzība, vienkārši blēņas, kas ir visai raksturīga parādība. Šodien var absolūti godīgi domāt dabaszinātniskās kategorijās, var pārvaldīt dabaszinātniskās pētniecības metodes, bet neko nezināt par sociālo un tiesisko dzīves jomu, kurai pateicoties cilvēks paceļas pāri dabai. Tā kā arī pedagoģija ir pilnībā pārņemta ar dabaszinātnisko domāšanu, tā zaudējusi spēju reāli saskatīt topošo cilvēku. Bet šis topošais cilvēks būs vislielākā nākotnes pedagoģijas problēma. Es ļoti labi apzinos, ka pret to, ko tūlīt teikšu, viens otrs iebildīs, ka tas esot pašsaprotami. Tomēr, tieši pašsaprotamās lietas šodien tiek vismazāk ievērotas. Ir tādi teicieni, kuri ir absolūti pareizi, ja tos lieto pareizi, un absolūti nepareizi, ja tos lieto nepareizi. Tātad, ir teiciens: „Daba netaisa lēcienus”. Taču daba to vien dara, kā visur taisa lēcienus. Kad tā no zaļas lapas kļūst par krāsainu ziedlapiņu, tā taisa lēcienus, un kad tā no krāsainas ziedlapiņas kļūst par auglenīcu, tā atkal taisa lēcienus. Daba to vien dara, kā taisa lēcienus. Tā tas notiek arī cilvēka dzīvē, ja vien to aplūko pietiekami kārtīgi.

Cilvēka jaunības gadus var iedalīt trīs stingri atšķirīgos dzīves posmos. Pirmais no tiem aptver laiku no dzimšanas līdz zobu maiņai. Šī zobu maiņa notiek ar daudz intensīvāku iejaukšanos cilvēka organismā, nekā mūsdienu fiziologi to nojauš. Visa cilvēka būtne, attīstoties no dzimšanas līdz zobu maiņai un izejot tai cauri, kļūst dvēseliski, garīgi un noteiktā ziņā arī fiziski pavisam citādāka. Otrais dzīves posms ilgst no zobu maiņas līdz dzimumbriedumam. Trešais sākas ar dzimumbriedumu un turpinās līdz otrās desmitgades beigām, iesniedzoties trešajā desmitgadē. Par īstas pedagoģijas pamatu jākļūst precīzākām, uz iekšējām cilvēka īpašībām balstītām antropoloģiskām studijām.

Pirmajā dzīves posmā augošam bērnam ir noteikts augšanas faktors, kas pārvalda visu pārējo – bērns ir atdarinātājs. Bērns ir tā iekārtots, ka atdarina visu līdz pat žestiem, līdz pat iemaņām, līdz pat veiklībai; visu, ko viņš apgūst, tas apgūst, atdarinot apkārtējos cilvēkus. Un tas iesniedzas daudz dziļāk, nekā parasti domā. Viena cilvēka iedarbība uz otru faktiski sniedzas daudz dziļāk, nekā cilvēki nojauš. Ja mēs esam labi cilvēki, tad bērņā, kas attīstās mūsu klātbūtnē, līdz ar mūsu ārējiem žestiem pāriet arī labestība, spēja mīlēt, labvēlīgums. It sevišķi, sākot mācīties no apkārtējiem cilvēkiem valodu, augošajā bērņā pārplūst viss, ko vecāki un citi bērnam tuvi cilvēki glabā savās dvēselēs. Bērns pilnībā pieskaņojas savai videi, jo līdz pat zobu maiņai viņš valda atdarināšanas princips. To var novērot konkrētos gadījumos.

Piemēram, atnāk vecāki un saka: „Ak vai, mēs esam piedzīvojuši lielu nelaimi. Mūsu dēls mūs ir apzadzis!” Viņiem jāatbild: „Redziet, varbūt tas, ko bērns izdarīja, viņam nebūt nav zādība. Cik vecs ir jūsu bērns?” „Pieci gadi.” Tad jājautā tālāk: „Kā tas notika?” „Viņš attaisīja atvilktni, izņēma naudu, bet saldumus, kurus nopirka par to, sadalīja ar citiem bērniem.” Tad vecākiem var teikt: „Tas, protams, nav atbalstāms, bet noticis vien tāpēc, ka bērns bieži, varbūt pat katru dienu, redzējis, kā māte izņem naudu no atvilktnes, lai kaut ko nopirktu. Bērns vienkārši atdarina un neuztver to kā netaisnību, bet gan kā kaut ko pašsaprotamu - pēc atdarināšanas principa.” Tādēļ vecākiem līdz bērna zobu maiņai nav jāiedarbojas uz bērnu ar sprediķiem un labām pamācībām, tām šajā vecumā nav itin nekādas nozīmes. Šajā vecumā bērnam jebkura pamācība ir tikai skaņa, ko uztver viņa ausis. Vecākiem drīzāk jā rūpējas par to, lai tie ar savu uzvedību paši ir bērna atdarināšanas cienīgi. Tas šajā posmā būtu vislabākais audzināšanas princips.

Ja nedaudz pārdomā patreizējo situāciju, tad viedoklis, ka skola bieži saņem maz labi audzinātus bērnus, nebūt nav tik radikāls. Jo šis pamatprincips: nerunāt, nedarīt un pat nedomāt ko tādu, kas, bērnam to atdarinot, varētu viņu sabojāt – šis princips patiesi ir vēl pārāk maz izplatīts. Kas tad slēpjas aiz šī atdarināšanas principa? Ja rēķinās ar šo atdarināšanas principu pirmajos bērnības gados, ja dvēseles spēkos īpaši nostiprinās tas, ko var nostiprināt, pateicoties pareizi norītošam atdarināšanas principam, tad bērņā rodas kas tāds, kas vēlāk padara viņu par patiesi brīvu cilvēku, jo bērnībā iesētās sēklas uzzied diezgan vēlu dzīvē. Bērns, kura apkārtnē nebūs bijuši cilvēki, kuriem viņš varējis nodoties, atdarinot, uzņemot sevī to, ko viņi dara, nebūs sagatavots demokrātiskai dzīvei, un viņš nekad nevarēs baudīt dzīvē brīvību. Tas ir jāaplūko kā dzīves kopsakarība. Tikai, kā jau es teicu, jāapzinās, ka ziedi un augļi no sēklām, kas tikušas iesētas dvēselē bērnībā, dažreiz parādās daudz vēlāk, nekā parasti domā. Tas, ko pirmajos septiņos gados iesēj atbilstoši pareizam atdarināšanas principam, iespējams bērna dvēselē visai dziļi un tad uzplaukst tikai dzīves divdesmitajos gados, un turpina plaukt visas sekojošās dzīves

laikā. Tā tas notiek dzīvē. Tu nevari iegūt spēju vēlākajā dzīvē svētīt ar savu roku, ja bērnībā neesi mācīts ar savu roku lūgt Dievu. Kas ticis ieaudzināts bērnībā, tas dzīvē bieži vien pārvēršas par savu pretmetu, piemēram, lūgšana pārvēršas par spēju svētīt utml.

Tad sākas dzīves posms, kurā svarīgāko lomu spēlē skola – tas ir laiks starp zobu maiņu un dzimumbriedumu. Šajā posmā augošajā cilvēkā darbojas kāds raksturīgs pamatprincips. To var atklāt, ja nopietni studē cilvēka dabu. Tā ir autoritātes izjūta. Nav citas iespējas attīstīt augošajā bērnā starp viņa sesto/septīto un četrpadsmito/piecpadsmito gadu noteiktus domāšanas, jūtu un gribas spēkus, ja grib audzināt viņu antiautoritātes garā. Šajos gados bērnam jāiepazīst un jāpiedzīvo viens vai vairāki cilvēki, kurus vērojot viņš iekšēji justu – tas, ko šis cilvēks saka, ir patiesība. Mēs neiemācīsimies meklēt dzīvē patiesību, ja vispirms nemeklēsim to cilvēkā, kas ir mūsu autoritāte. Nav iespējams attīstīt cilvēka dabā noteiktas spējas, ja mēs – skolotāji un audzinātāji – neesam bērniem absolūta autoritāte. Šai ziņā skolā jāvalda svētai autoritātes noskaņai. Un kurš domā, ka izaudzināt cilvēku demokrātijai un sociālismam iespējams bez svētās autoritātes izjūtas, kurš domā, ka to var panākt, izveidojot demokrātisku skolas kopienu, tas rūgti maldās. Kurš grib, lai, sasniedzot pilngadību, jauneklis patiešām kļūst pieaudzis un iekšēji gatavs demokrātikai un sociāli taisnīgai dzīvei, tam jādod bērnam iespēja uzskatīt savus skolotājus par autoritātēm. Šāda atmosfēra mums, pirmkārt, jārada skolā, ja gribam audzināt bērnus atbilstoši mūsu laika prasībām. Tikai tad, ja bērns starp 7. un 14. gadu aug it kā vijoties augšup ap otru cilvēku, savu autoritāti, tad viņš attīstās par pilnīgu cilvēku, par kādu viņam arī jākļūst. Par šādu cilvēku var attīstīties tikai tad, ja mēs īstajā laikā un patiesi izprotam bērnu pedagoģiski. Te jāpiebilst, ka šajā laikā saistībā ar autoritāti sevišķi raksturīga ir vēl kāda lieta.

Jūs zināt Žana Pola (*Jean Paul*) vārdus, ka vairāk dzīvei nepieciešamā mēs iegūstam no savas aukles dzīves pirmajos trīs gados, nekā vēlāk trīs akadēmiskos gados. Tā tas bija vēl Žana Pola dzīves laikā. Šie vārdi ir viscaur pareizi, te nav ko iebilst, bet jūs zināt, ka ir lietas, kuras nosaka bērna fizioloģija. Piemēram, nedrīkst nomocīt bērna atmiņu. Šajā vecumā, līdz zobu maiņai, viņš ievēro un patur atmiņā tik daudz, cik viņam nepieciešams. Turpretī pēc zobu maiņas sākas laiks, kad nepieciešams pievērst īpašu uzmanību bērna atmiņai. Runa ir par to, lai nepārslogotu bērna atmiņu, lai neiespiestu tajā ko tādu, kas pēc laika atkal pazudīs. Cilvēki parasti nedomā par to, kāds ļaunums bērnam tiek nodarīts, ja šajā laikā tiek pārslogots viņa atmiņas spēks, iegaumējot to, kas vēlāk pats pazudīs. Tas, ka cilvēki to nezina, ir mūsu sliktās psiholoģijas nopelns. Ir jāpūpējas par to, lai pēc iespējas nodarbotos ar atkārtošānu utml. Laikā starp 7. un 14./15. gadu galvenais mācīšanās princips ir atkārtošāna. Vispirms viela tiek izklāstīta plašāk, pēc tam tā tiek noformulēta īsākos teikumos, kurus vieglāk iegaumēt – vismaz līdz noteiktai pakāpei, kā kristietis iegaumē tēvreizi –, lai tā ik pa laikam uzpeldētu atmiņā un veidotu bērna iekšējās dzīves sastāvdaļu. Šajā laikā nedrīkst aizmirst galveno uzmanību pievērst dvēseles spēku attīstībai. Diemžēl šai ziņā tiek daudz grēkots, jo parasti šajā vecumā lielāka uzmanība tiek pievērsta mācību priekšmetiem, kurus pieprasa dzīve un valsts, nekā pašam augošajam cilvēkam. Jāsaka, ka tādas konvencionālas lietas kā lasīšana un rakstīšana nav iekšēji pamatotas kā, piemēram, ģeometrija vai rēķināšana. Valoda, kādu mēs šodien lietojam, nav tik elementāri saistīta ar ār pasauli un vispār ar pasauli. Tas, ka mums ir tieši šādi burti, mazāk saistīts ar vispārējām attiecībām pasaulē nekā, piemēram, tas, ka trīsstūrim ir trīs puses un tā stūru summa ir 180° vai tml. Visu, kas pieder

konvencionālām lietām, mēs varam veiksmīgi izmantot intelekta veidošanā, jo tās pavisam īpaši veido prātu. Ja es gribētu plašāk izvērst šo psiholoģisko patiesību, mēs aizietu pārāk tālu no tēmas, bet tas, kurš uzmanīgi pavēros dzīvi, gūs šīs atziņas apstiprinājumu.

Turpretī viss, kas saistīts ar pasaules kopsakarībām vai arī kas uzrunā cilvēka atmiņu caur vēsturi un ģeogrāfiju, ir vairāk saistīts ar jūtu spēkiem – tas veido jūtas. Un viss, ko mēs bērnam piedāvājam caur mākslu, veido viņa gribas dzīvi. Īstenībā mums jāsakārto mācību priekšmeti tā, lai ņemtu vērā augošā cilvēka vajadzības, apzinoties, ar ko mēs veidojam viņa jūtas vai gribu. Svarīgākais ir augošais cilvēks, nevis noteikta zināšanu summa.

Ja mēs ievērojam šos principus, tad bērni iemācās ko tādu, ko šodien viņi mācās ļoti maz. Tiek gan mācīts daudz priekšmetu – ģeogrāfija, rēķināšana, zīmēšana utt., bet ne par to ir runa. Runa ir par to, ka tas viss būtu jāmācās tā, kā es tikko teicu – bērni galvenokārt jāmaca mācīties, un tas tiek darīts pārāk maz. Bet pati dzīve ir liela skola, un cilvēks tikai tad skolā ir pareizi sagatavots dzīvei, ja iegūst tajā spēju visu mūžu mācīties no dzīves. To viņš var tikai tad, ja skolā tiek izkopti domāšanas, jūtu un gribas spēki viņa dvēselē. Tad cilvēks spēj mācīties no dzīves. Ja mēs gribam sasniegt demokrātiju un sociālismu, mēs nedrīkstam būt tik augstprātīgi un domāt, ka jau tagad visu zinām un varam noteikt pēc sava prāta. Mums jāatbrīvojas no lielummānijas, ka pietiek sasniegt 21 gadu jeb pilngadību, lai tūlīt tiktu ievēlēts valsts parlamentā un runātu tā, kā runā tie, kuriem ir noteikta dzīves pieredze. Bērnos jāaudzina cilvēciska pieticība, atzīstot, ka mēs vēl neesam pilnīgi cilvēki, bet attīstāmies no dzimšanas līdz nāvei. Ka katrai dzīves dienai ir noteikta vērtība un ne velti mēs, absolvējuši divdesmito gadu desmitu, piedzīvojam arī trīsdesmito, ka katra jauna diena un katrs nākamais gads atnes mums arvien jaunas atklāsmes.

Ar šādām lietām skolās jāienes īsts dzīvs impulss. Dabaszinātnes laikmetā tas ne vienmēr var tikt pie vārda. Dabaszinātnes laikmetā skolās ir ielavījies, piemēram, tāds pamatprincips, kas, no vienas puses, izskatās pilnīgi pareizs, bet no citas – augstākajā mērā apšaubāms. Man vienmēr paliek baisi, kad es, ienākot klasē, redzu tur rēķināšanas mašīnu, ar kuras palīdzību bērniem „uzskatāmi” jāmacās rēķināt. Lai gan rēķināšanā tas vēl ir pieļaujami. Taču, ja šis uzskatāmības princips izplatās visur, tad jāsaprot, ka pedagogijā tas ir attaisnots tikai tādā gadījumā, ja pasaulē patiešām viss būtu uzskatāms. Bet vai tiešām dzīvē viss ir uzskatāms? Pasaulē ir daudz kā tāda, kas nevar būt uzskatāms, proti, jūtu un gribas vērtības, simpātija un antipātija utt. To visu nevar parādīt uzskatāmi. Tam caur netveramiem fluīdiem, ja es drīkstu tā izteikties, jāpāriet no skolotāja pie skolnieka, proti, pateicoties autoritātes principam. Tam ir ļoti liela kultūrvēsturiska nozīme.

Mēs redzam, ka tieši mūsu, rietumu, civilizācijā cilvēki šodien ir izglītoti pārmērīgi intelektuāli. Visas prasības, ko viņi izvirza dzīvei, tiek izteiktas caur prāta principiem. Un visprātīgākā no tām ir Marksa programma. Tā visa ir viens vienīgs prāts, visa tās struktūra balstās vienīgi uz prātojumiem - tā visprecīzāk var raksturot Marksa programmas pamatīpašību. Tā ir tiesa, ka Marksa programmas saturu var izprast tikai zinot, ka tā ir viscaur prāta nodiktēta – ļoti asa prāta, pārlietu asa prāta, bet tikai un vienīgi prāta, nodiktēta. Cilvēka dabā dvēseles spēki atrodas savstarpējā mijiedarbībā. Ja viens spēks ir pārlietu attīstīts, kāds cits atpaliek. Daži spēki attīstās vairāk, citi mazāk. Ja prāta spēks ir pārāk attīstīts, tad dvēseles emocionālā komponente paliek

zemākā pakāpē. Tai gan piemīt zināms spēks, taču tas paliek primitīvā līmenī un tam piemīt zināms jucekļīgums. To mēs arī šobrīd piedzīvojam: mūsu stipri intelektualizētajā laikā kā „vēsturiskas prasības” saceļas tieši visprimitīvākās emocijas, visšausmīgākie instinkti. Tas tuvojas no Austrumeiropas un pārplūdzina Viduseiropu – primitīvas, instinktīvas prasības kā pretpols kailajam intelektuālismam. Gribētos, lai cilvēki reiz sāk apdomāt īstās kopsakarības.

Piemēram, ir divi tiešām krietni buržuāzijas filosofi. Viens no tiem ir 19. gadsimta dabas pētnieks Avenārijs (*Avenarius*), bet otrs – Mahs (*Mach*). Viens dzīvo Cīrihē, kur arī strādā, otrs – Vīnē. Abi šie cilvēki – Avenārijs un Mahs – ir attīstījuši dabaszinātnisko pasaules uztveri un izpratni līdz visaugstākajai potencei. Viņi ir nolikuši šo pasaules uzskatu savas filosofiskās mācības pamatā. Kādēļ? Tādēļ, ka viņuprāt par zinātņi var atzīt tikai to, kas ir uzskatāms; tas viņiem ir vissvarīgākais.

Šie cilvēki patiešām bija ļoti labi pilsoņi (buržuā), augstākajā mērā krietni cilvēki, to es varu apliecināt. Un tagad Avenārija un Maha filosofija ir kļuvusi par boļševiku valsts filosofiju! Šī kopsakarība varētu likties neizskaidrojama. Varbūt šķietami to varētu pamatot ar to, ka daudzi boļševiki ir studējuši Cīrihē. Taču tas nav īstais iemesls, jo īstenībā nevienam nepatīk filosofis, ar kuru viņš jūt iekšēju radniecību. Patiesā kopsakarība ir meklējama šīs dabaszinātniskās domāšanas vienpusībā, kas noslēpumainajā cilvēka dabā uzmodina tās emocijas un elementāros instinktus, kuri tad izdzīvo sevi boļševismā. Tā nebūt nav nejaušība, aiz šī fakta stāv dziļa likumsakarība. Un nevienam nav jādodomā par šīm lietām vairāk kā skolotājiem, jo tās visintensīvākajā mērā attiecas uz kultūrpedagoģiju.

Mums sev vienkārši jājautā, kā audzināt bērnus? Mūsdienās, kad viss ir uzvandīts, mēs nedrīkstam apmierināties tikai ar formālu metodiku, pedagoģiju un didaktiku. Ir jāstudē kultūras vēsture, lai varētu izveidot patiešām veselīgu pedagoģiju. Tādēļ uzskatāmības principam pretī jānostāda kāds gribu veidojošs elements. Mēs savā lokā esam mēģinājuši gluži fizioloģiskas vingrošanas vietā, kur uzmanība tiek pievērsta tikai locekļu kustināšanai, ieviest eiritmiju, apdvēseļotu kustību mākslu. Pret dažām lietām gan varētu šo to iebilst, tomēr tāds ir virziens, kuru es tikko iezīmēju. No vienas puses, tā ir māksla, no otras – dvēseliska vingrošana, un tieši tādēļ tā var daudz paveikt gribas audzināšanā. Ir daudz kas jāmaina tajā, kam cilvēki šodien tic, ja patiesi grib pievērsties cilvēku audzināšanai, kas viņus pareizi sagatavotu demokrātijai un sociālismam. Citādi nākotnē demokrātija un sociālisms civilizētajai cilvēcei izvērtīsies par visšausmīgāko nelaimi. Kas jāievēro visvairāk? Mūsu laikā, ja cilvēki grib piedalīties, pirmkārt, valsts dzīvē, otrkārt, saimnieciskajā dzīvē caur dažādām „padomēm”, ja pat to, ko var paveikt kapitāls, tiek plānots aizvietot ar dažādu uzņēmēju padomēm, transporta padomēm, saimniecības padomēm, tad šajā laikā cilvēki jāaudzina būt spējīgiem rīkoties demokrātiski un sociāli, jo demokrātiju un sociālismu nevar tikai pieprasīt, ir jārada arī cilvēcisko pienākumu sistēma.

Tik nopietni šodien jāuztver lietas, un sevišķi tas, kas slēpjas laika prasībās pēc demokrātijas un sociālisma, jāienes pedagoģijā un audzināšanā. Kurš tiešām grib saprast citu cilvēku vajadzības un spējas, tam pēc atdarināšanas un autoritātes principa jābūt izaudzinājušam sevī to mīlestības spēju, kas novedīs viņu dzīvē pie īsta brālīguma. Jo sociālisms, kurā cilvēkiem nav tieksme pēc

brālīguma, ir, tā sakot, dzelžains koks! Tādēļ droši var apgalvot, ka slikti ir nejaudāt pašiem skolotājiem, ja grib runāt par jaunas sabiedrības izveidi, jo vienīgi no šīs puses var nākt vēsmas, kas iedarbotos patiesi atveseļojoši uz raksturotajām laikmeta prasībām.

Es pieļauju, ka šodien un pārejas laikā tieši skolotājiem varētu būt lieli iebildumi par esošajām iespējām tādas skolas radīšanā, kādu es to raksturoju, izejot no trīsdaļīguma, un audzināšanā, kādu es to raksturoju sakarā ar apvienību „Trīsdaļīgais sociālais organisms”. Šī apvienība redz, ka skolas ir atkarīgas no valsts, kas nākotnē padarīs neiespējamu īstenot to, par ko te šodien ir runa. Sociālisti varētu par to nedaudz padomāt. Viņi grib visu pakļaut valstij vai sabiedrībai. Sabiedriskā šķira, kas atradās [vadībā] pirms viņiem, ir pakļāvusi skolu valstij. Skola ir viscaur pārvalstiskota. Pēc tās var studēt valstiskumu. Un tam, kurš uztver lietas nopietni, kurš spēj pārredzēt kultūrvēsturiskās tendences, par socializāciju jāsaka: šodien ir jāpanāk skolas atbrīvošana no valstiskuma. Tādēļ apvienība „Trīsdaļīgais sociālais organisms” izvirza prasību atstāt skolu pilnībā pašas ziņā, ļaut skolai darboties pēc pašpārvaldes principa, lai valstij nepaliktu uzraudzība. Tam, kas skolā notiks caur pašpārvaldi, jāizaug tikai no pašas gara dzīves vajadzībām. Tad tas būs kas labs. Es gribu minēt tikai vienu piemēru, varbūt tas palīdzēs mums vieglāk saprasties.

Šodien mums ir tautas skolas (pamatskolas), vidusskolas un augstskolas. Augstskolās tiek mācīta arī pedagoģija. Pedagoģijai tagad mēģina ierādīt nedaudz labāku vietu, tomēr tā joprojām tiek pasniegta kā blakus priekšmets. Līdz šim bija tā: kāds filosofs tika aicināts stāstīt par filosofiju, un viņam kā blakus priekšmetu pielika arī pedagoģiju. Lielākoties tā viņam bija lieka nasta, viņš to darīja nelabprāt. Nākotnē jābūt citādi, jo nākotnē gara dzīvei jābūt saistītai ar visu cilvēka dzīvi. Ja šis ideāls tiešām tiks īstenots, tad nākotnē skolotājam jābūt arī labam psihologam. Viņam augošie cilvēki būs jāaudzina, balstoties padziļinātās zināšanās par cilvēku. Viņš vislabāk zinās, kas ir patiesa pedagoģija. Tad skolotājs, kurš māca bērnus, tiks aicināts uz universitāti, lai pasniegtu pedagoģiju. Un, kad būs to kādu laiku darījis, viņš atgriezīsies skolā mācīt bērnus, krāt jaunu pieredzi, lai vēlāk atkal varētu pasniegt pedagoģiju. Tā būs īstā „zinātnieku republika” (*Gelehrtenrepublik*), par kādu sapņoja Klopštoks (*Klopstock*). Citādi, ja lietas netiks aplūkotas tik pamatīgi un dziļi, mēs nemaz netiksim uz priekšu. Mūsu laikā tās jāsludina ārējai pasaulei.

Lai to visu īstenotu, visam, kas pieder gara jomai, jābūt neatkarīgai valstībai. Šaubas varētu izraisīt vienīgi tas, ka skolotāju šķirai klāsies slikti, ja valsts dēļ saviem apsvērumiem nepiegādās skolotāju makiem to, kam tajos jābūt. Taču skolotājs piederēs kādai saimniecības korporācijai, tāpat kā pastāv citas saimnieciskas korporācijas. Vienlaicīgi būdams skolotājs, t.i., gara dzīves darbinieks, viņš būs arī trešā trīsdaļīgā organisma loceklis – saimnieciskā – dalībnieks un saņems no šī patstāvīgā saimnieciskā korpusa savu iztiku. Trīsdaļīgajā sociālajā organismā būs patstāvīgs saimnieciskais korpus, tāpat kā tajā būs patstāvīgs valsts korpus, kurā pēc demokrātijas principiem tiks koptas tiesības, un tāpat arī būs brīvā gara joma. Kas šodien netieši, caur nodokļiem nonāk skolotāja makā, tas nāks tieši no saimnieciskās dzīves, turklāt, pateicoties patstāvīgai gara dzīvei, skolā tiks radīta pareizā atmosfēra.

Pie vienota sociālā organisma pieder arī pareizs, no visa cilvēka kopumā izrietošs dažādu preču un pakalpojumu vērtējums. Tam ir jābūt. Bet skolotāja paveiktais augošās paaudzes labā veselīgā sociālā organismā nedrīkst tikt uzskatīts par „apmaksātu”. Tas, ko skolotājs dos cilvēkiem no

garīgās pasaules, ir dāvana! Šādam uzskatam jāvalda visā sociālajā organismā, proti, ka skolotājs ir starpnieks, kurš tumšajos cilvēkbūtnes pamatos atraisa spējas un individuālās īpašības, kuras kā dīglis ieliktas cilvēka dabā. Tā ir tikai miētpilsoniska lielummānija domāt, ka skolā paveikto jāapmaksā. Veselīgā sociālā organismā saimnieciskajam korpusam būs jānodrošina skolotājam iespēja dzīvot tāpat, kā dzīvo pārējie cilvēki. Cilvēkiem savā apziņā būs jāmācās pilnībā nodalīt dzīvei nepieciešamo nodrošinājumu no skolotāja darba vērtējuma. Tāds ir veselīgs impulss, bez kura nevar būt nekādas demokrātijas. Jo tāda demokrācija, kas visu nonivelē, kas nespēj vairs šādas lietas cienīt, visu sagraus, un tie sociālisti, kuri tic, ka visu var apmaksāt, arī graus dzīves pamatus. Ne tikai pats skolotājs būs tas, kurā jāieklausās, kad runa ir par demokrātiju un sociālismu, bet arī skolotāja darbs būs jāciena, vadoties no veselīga sociālā organisma principiem. Apvienība „Trīsdaļīgais sociālais organisms” tiecas pēc tā, lai katra no trim sabiedrības dzīves jomām tiktu pie savas patstāvības. Tādēļ to, kas līdz šim tika sajaukts neorganiskā, haotiskā vienībā – saimniecisko dzīvi, gara dzīvi un valsts dzīvi – tā grib balstīt uz trim veselīgiem pamatiem: patstāvīgu gara dzīvi, patstāvīgu valsts un tiesību dzīvi un patstāvīgu sociāli saimniecisko dzīvi. Un pats cilvēks veidos visu trīs jomu augstāko vienību. Nav jābaidās, ka valsts vienība pazudīs. Kurš domā, ka, īstenojot trīsdaļīguma ideju, mēs vēlamies sadalīt ķēvi trijās daļās, tas nav sapratis, par ko te ir runa. Mēs negribam sadalīt ķēvi trijās daļās. Mēs tikai negribam, lai cilvēki apgalvotu, ka ķēve tikai tad ir īsta ķēve, kad tā stāv uz vienas kājas. Veselīgs sociālais organisms stāv uz veselām trim kājām. Tā ir, vispirms, patstāvīga gara dzīve, kurai pieder audzināšanas iestādes un skolas, otrkārt, patstāvīga tiesiskā dzīve, kurai pieder demokrātiska valsts, un, treškārt, patstāvīga saimnieciskā dzīve, kas vienīgā var tikt socializēta. Ja grib socializēt arī tiesības un pat gara dzīvi, tad nesanāks ne gara dzīves, ne juridiskās, ne saimnieciskās dzīves sociālisms. Nesanāks nekas cits kā vien uniformisms, kas ienāks saimnieciskajā dzīvē un pamazām izkaltēs visu, kas var attīstīties tikai patstāvīgi, proti, valsts/juridisko un gara dzīvi.

Tas ir nopietns pedagoģijas un kultūras jautājums, un mūsu laika jautājums visplašākajā nozīmē. Cik varēju, tik es mēģināju šajā garajā izklāstā parādīt, ko vēlas trīsdaļīga sociālā organisma impulss, jo īpaši gara dzīves un skolas atbrīvošanu no dažām saitēm, kurās tā ir sagūstīta. Es justos ļoti gandarīts, ja prasība pēc šādiem pamatiem modinātu kaut nelielu interesi un ievēribu tieši skolotājos un audzinātājos.

NOSLĒGUMA VĀRDI PĒC DISKUSIJAS

Pēc lekcijas notika spraiga diskusija, kuras laikā lektoram tika iebilsts, ka proletāriešu bērni ir slikta parauga sabojāti un nevar kļūt par „jauniem cilvēkiem”. Autoritāti labāk būtu aizstāt ar vadību, kurai bērni sekotu, kā to arī cenšas panākt skolu kopienas. Audzināšanā taču noteicošā ir skolotāja personība, vienalga kādā politiskā situācijā tas notiek. Tikai izglītojot jaunos skolotājus, viņos jāaudzina patstāvība, turpretī šodien valsts autoritāte ir viscaur nepieciešama. Valsts ir piešķīrusi skolotājam autoritāti un tālāk viņam netraucē, taču bez tās nevar iztikt.

Dr. Šteiners: Es lūdzu atļaut man pieskarties atsevišķiem jautājumiem, kuri tika uzdoti. Vispirms priekšsēdētāja jautājumam par proletāriešu bērniem.

Ja esmu teicis, vai manos vārdos tika saklausīts, ka es nosaucu proletāriešus par „jauno cilvēku tipu”, tad es lūdzu jūs neuztvert šo „jauno cilvēku” kā sava veida eņģeli. Tie ir maldi, kuriem

cilvēki ļoti bieži nododas, kad runa ir par jauno, it sevišķi cilvēces attīstības kontekstā. Cilvēki domā, ka jaunais vienmēr ir labāks par veco. Šīs ir kapitālu maldu sekas, kuros iekrīt šablonveidīgi domājošās partijas. Tām jaunais vienmēr ir labāks. Es neesmu apzīmējis proletārietī kā „labāka cilvēka tipu”. Es tikai gribēju pateikt, ka viņš ir tā cilvēka tips, kas izveidojies pēdējā laikā, pēdējo 3 – 4 gadsimtu gaitā un, it īpaši, 19. gadsimtā. Es teicu, ka buržuāzijas bērni ir savu vecāku sabojāti, bet tāpat es teicu, ka arī proletāriešu bērni tiek sabojāti – es lūdzu jūs atcerēties, ka bija tāda piebilde -, taču viņi nav vecāku sabojāti, kuriem gluži vienkārši saviem bērniem neatliek laika. Proletāriešu bērns šodien ir neapšaubāmi lielāks palaidnis, nekā buržuāzijas bērns. Tam var pilnībā piekrist. Un tas, ko cienījamais priekšsēdētājs, kurš ir proletāriešu bērnu skolotājs, piedzīvo, es varu ļoti labi iedomāties, ir diezgan šausmīgi. Varētu domāt, ka tieši dēļ proletāriešu piederības jaunam cilvēka tipam viņu bērni ir arī lielāki palaidņi. Tomēr proletāriešu vecāku bērns ir cita veida palaidnis. Viņš ir sabojāts nevis tādēļ, ka atdarina savus vecākus, kuri pieder noteiktai šķirai, un līdz ar to atdarina šīs šķiras īpašības, bet tādēļ, ka viņš, runājot radikāli, aug uz ielas savā vaļā un atdarina visu iespējamo. Kopumā viņš ir sliktākā situācijā, jo audzis vidē, kurā nav nekā īpaši laba, ko atdarināt. Viņš ir izstumts no vispārējā cilvēciskuma un šai ziņā atrodas tādā pašā situācijā kā pieaudzis proletārietis. Viņš ir izstumts no dzīves. Turpretī buržuāzijas bērni dzīvo sava veida siltumnīcā. Tāda ir atšķirība. Skaidrs, ka proletāriešu bērns atdarina visu iespējamo un ar šīs atdarināšanas sasniegumiem, kuri tiešām nebūtu vēlamī, atnāk uz skolu. Bet man bija svarīgi parādīt, ka proletāriešu bērnam ir citi uzdevumi, vispirms jau tādēļ, ka viņš nenāk no vecākiem ar noteiktām šķiriskām īpašībām un pēc skolas beigšanas netiek pavadīts dzīvē ar tēvu, māti, brāļa, māsu, onkuļa vai tantes protekcijas palīdzību. Es gribēju parādīt, ka nepieciešams ieskatīties viņa dvēselē, visā cilvēkā – kā viņš ticis audzināts. Bieži tiek pieminēti kāda vīra vārdi – „Zaļā gaisma visčaklākajiem!” Nevarētu teikt, ka viņš būtu izrādījis lielu izcilību savā postenī, taču šie vārdi jau kļuvuši par populāru frāzi, jo viegli ir teikt „Zaļā gaisma visčaklākajiem”, ja ar to domā paša brāļa vai māsu bērnu. Šīs lietas jāaplūko nevis vārdos, bet pēc būtības. Mēs tik ļoti dzīvojam frāzēs, ka maz uztveram lietas pēc to būtības. Es lūdzu ņemt to vērā. Tik daudz par atdarināšanu. Kas attiecas uz autoritāti, proletāriešu bērniem tā maz ko nozīmē, taču, cenšoties attīstīt pedagoģiskos spēkus, būtu jātiecas izkopt proletāriešu bērnos šo autoritātes izjūtu.

Vēl tika teikts, ka neesot svarīgi, vai personība rūpējas par domāšanas, jūtu un gribas veidošanu valsts ietvaros vai ārpus tās. Neskatoties uz to, ka šis jautājums izskanēja divas reizes, es tomēr nevaru to īsti saprast. Runa taču ir par to, lai personībai netiktu atņemts spēks dēļ nepieciešamības sekot valsts rīkojumiem. Atliek vien iztēloties, ko tas nozīmē skolotājam, ja galva ir pilna nevis ar to, kas nāk no viņa brīvās personības, bet ar to, kas viņam jāpasniedz atbilstoši rīkojumiem, mācību plāniem un noteiktiem valsts mērķiem; ja viņam cilvēks jāizglīto nevis par pilnīgu būtni, bet tādu, kam vienā vai otrā valsts postenī pareizi jākalpo šīs valsts iekārtai. Kad es runāju par šo tēmu, vienmēr tiek iebilsts, ka mūsu laikā interese par izglītību un vajadzība pēc tās neesot pārāk liela, ka liela daļa vecāku būtu priecīgi, ja viņiem nebūtu jāšūta savi bērni skolā. Ir pat dzirdēts, ka tad neviens cilvēks vairs nesūtītu bērnus skolā. Taču manis teiktais neskar šo ārējo jautājumu: sūtīt savus bērnus skolā vai nesūtīt. Savā grāmatā „Būtiski sociālā jautājuma aspekti” es runāju par bērna tiesībām uz izglītību, kam nākotnes valstī būs jāpiešķir atbilstoša nauda no saimnieciskās dzīves ienākumiem. Tātad, es nerunāju par to, ka vecāki, kuri labprāt nesūtītu savus bērnus skolā, bet gan uz lauka, izjūt „piespiedkārtas skolu” kā apgrūtinājumu. Es

runāju par to, ka veselīgā sociālā organismā bērnam ir tiesības uz izglītību. Tad varētu teikt: ja reiz viņam ir šīs tiesības, tad tiem vecākiem, kuri negrib sūtīt bērnus skolā, var piedraudēt iedot bērnam aizbildni, kurš pārstāvēs bērna tiesības uz izglītību vecāku priekšā. Gan jau tad viņi sūtītu bērnus skolā. Uz visiem šiem papildus jautājumiem iespējams atbildēt, ja pastāv labā griba saprast galveno jautājumu: kas jādara, lai gara dzīve būtu brīva un patstāvīga.

Tad tika norādīts uz pretrunu, kas parādās, ja vēlāk valsts vai pati dzīve nepieņem to, ko skolotājs kā autoritāte ir iesējis bērnam. Bet tieši no šīs atziņas arī izriet prasība atdalīt skolu no valsts sistēmas. Tieši tāpēc, lai valstij vēlāk nebūtu iespējams nepieņemt to, kas skolā caur skolotāja autoritāti ticis ielikts bērna dvēselē; tieši tādēļ skolām un audzināšanas iestādēm jāstāv pašām uz savām kājām. Ja valsts nebūs autoritāte skolotājam un cilvēks vēlākajā dzīvē būs spiests darīt ko citādāk, viņš nepieņems savu skolotāju ar domu, ka tagad tas zaudējis jebkādu vērtību viņa acīs, jo valsts prasa ko citu; atceroties savu skolotāju, cilvēks kā smagu likteni izjutīs to faktu, ka nevar īstenot skolotāja autoritātes iesēto. Ja jūs padomāsiet par to kārtīgāk, tad redzēsiet, ka šīs pretrunas atrisinājums jau ir lielā mērā izdevies. Un, tā kā šī pretruna jau ilgi nospieda dvēseli, tad, vērojot dzīvi, nobrieda prasība veidot skolas un audzināšanas iestādes patstāvīgas. Līdzīgu pretrunu ir daudz, un izglītības problēma ir tikai viena no tām. Tā rodas tādēļ, ka skola ir pakļauta valsts jeb juridiskajai dzīvei, kas balstās demokrātijā.

Tas, ko B. kundze teica par autoritāti, manai ausij skanēja tik abstrakti un teorētiski, ka, manuprāt, šādām lietām nav praktiskas nozīmes dzīvē. Manis teiktajā nebija pieņēmuma, ka bērns varētu „spriest” par skolotāja autoritāti. Tās ir lietas, kuras ikdienas gaisotnē rodas pašas no sevis.

Kas attiecas uz skolotāju atbilstību pedagoģijas prasībām: no dažādām lekcijām izriet, ka nākotnē būs jāveic skolotāju atlase. Jāpārdomā, kā cilvēki tiks ievadīti skolotāja profesijā, proti, nevis vienkārši ar eksāmeniem vai noteiktu zināšanu summu. Zināšanas var apgūt nedaudzās stundās, tās var smelties dažādās rokasgrāmatās. Svarīga ir visa skolotāja personība, visdziļākais talants. Es, protams, nedomāju, ka cilvēks, kurš agrāk neko nav zinājis par pasniedzamo vielu, var to apgūt pāris stundās. Taču, ja ir izveidots jau zināms pamats, tad vēlāk var viegli apgūt vēl to, kas nepieciešams konkrētajā gadījumā. Runa ir par zināmu garantiju, ka skolotājs ar visu savu būtību iekļaujas cilvēces kultūrā, un no viņa uz skolnieku var pāriet kas tāds, kas iedarbojas caur autoritāti. Šīs lietas jāaplūko daudz dziļāk un pamatīgāk, nekā šodien bieži vien tiek mēģināts, kad tiek izvirzīti tik abstrakti jēdzieni kā „vadība”, „sekošana” vai „skolas kopiena”. Es lūdzu ņemt vērā arī manis teikto par „skolu draudzēm”. Svarīgi ir tvert lietas tā, kā tās sevi izpauž, nevis pārtulkot kādā abstraktā programmā, kuru sev paši esam sacerējuši.

Vēl būtu daudz ko teikt par baznīcas atdalīšanu no valsts. Vēsturiski nemaz nevarēja būt citādāk – skola bija noteiktā mērā baznīcas piekabe. Jaunajos laikos valsts izdarījusi labu darbu, atbrīvojot audzināšanu no baznīcas un nostādot to uz valsts pamatiem. Bet tagad ir pienācis laiks radīt skolai brīvu telpu, atraisot no visa, kas to dara atkarīgu no valsts. To var uzskatīt par vienpusīgu aģitāciju, lai gan tajā, kas par šīm lietām tiek runāts, es saklausu maz lietišķuma. Ir jāsaprot, ka mēs nedrīkstam ar nākotnes pedagoģiju vai nākotnes skolas koncepciju nonākt pie cilvēka dvēseles dzīves uniformēšanas. Mēs nevienu pasaules uzskatu nedrīkstam uzskatīt par vienīgo

derīgo attiecībā uz dvēseliski garīgo dzīvi un pieprasīt, lai tas tiktu bērniem pasniegts. Mums jāspēj iedziļināties arī citādi domājošu un jūtošu cilvēku dvēselēs. Te runa ir par to, lai nebaidītos, ja, piemēram, katoļu vecāki pieprasa, lai viņu bērni saņemtu katoļu mācību. No tā nav jābaidās tam, kurš pats pietiekami stingri stāv uz savām kājām. Tāpat kā nav jābaidās no cita pasaules uzskata, ja ir pietiekami spēka un entuziasma, lai pārstāvētu savējo. Jābūt iespējai šīm lietām izdzīvot sevi brīvās gara sacensībās, katrā ziņā ne caur valsts likumdošanu. Tikpat kaitīgi kā tas, ja valsts ar likumu paziņo kādu baznīcu par valsts struktūru, līdz ar to piešķirot tai zināmas privilēģijas, ir arī tas, ja kāda baznīca tiek vajāta. Neviena dvēseles nostāja nedrīkst tikt vajāta vai protežēta ar valsts likumu. Kurš kārtīgi apdomās šo domu, gan jau atklās, ka tiešām ir nepieciešams nostādīt gara dzīvi, un it īpaši skolu, pašu uz savām kājām.

Par skolotāja autoritāti teiktais, ka tā nedrīkst saglabāties visu mūžu un ka jaunam cilvēkam jātieko no tās brīvam, ir pietiekami pašsaprotama lieta, vai arī kaut kas tika pārprasts. Jo tas taču ir pilnīgi pašsaprotami, ka cilvēks nedrīkst visu mūžu pakļauties skolotāja autoritātei. Tai jāiedarbojas tiktāl, lai cilvēks varētu sev teikt: kā būtu, ja es kļūtu par skolotāju? Tad, pateicoties tam, ko skolotājs ir ielicis viņa dvēselē, viņš pats var kļūt par autoritāti. Tomēr lietas jātver daudz dziļāk un pamatīgāk, jo skolotāja autoritāte patiešām var saglabāties visa mūža garumā. Es jau teicu, ka tas, ko skolotājs bērnam dod, nevar tikt „apmaksāts”. Te apmaksā nozīmē pavisam ko citu. Bet tas, ko var ietekmēt ar audzināšanu, ir savstarpējās skolotāja un skolnieka attiecības, kurām pateicoties skolotājs visu mūžu var palikt cilvēkam autoritāte. Un es gribētu jums jautāt, kas var būt skaistāks, ja cilvēks, sasniedzis, teiksim, 60 gadus, atskatoties uz savu jaunību, var atcerēties kādu skolotāju un sev teikt: Šis skolotājs bija man īsta autoritāte, un es vēl šodien esmu viņam bezgala pateicīgs par to, ka esmu kļuvis tāds, kāds es esmu, jo tas ir noticis arī pateicoties viņam. Šī autoritāte saglabājas un cilvēks dzīvo tālāk mūža pateicībā skolotājam. Šīs ir lietas, ar kurām jāreķinās mūsdienu psiholoģijai, ja tā grib nobriest aktuālo uzdevumu pildīšanai.

Un vēl tika teikts, ka valsts tomēr ir nepieciešama, vai arī to varētu aizstāt ar kādu garīgu senātu vai ko tamlīdzīgu, bet tas tikai nozīmē: kurš nav izjutis valsts spiedienu, tas nav saklausījis. Cilvēkiem ir ierasts būt valsts skolotājiem, un viņi pat nenojauš, ka īstenībā bērni netiek mācīti no viņu brīvās personības gara dzīves avotiem, bet ierastā veidā tiek pasniegts tālāk tas, ko viņiem piedāvā valsts. Viņi jūtas „brīvi”, taču tas, ka cilvēks jūtas brīvs, sevišķi mūsdienu cilvēcei piemītošajā gara stāvoklī, nebūt nenozīmē, ka viņš patiešām ir brīvs.

Es gribētu pievērst jūsu uzmanību tam, ka cilvēks, kuru daudzi uzskata par „lielo pasaules skolotāju”, proti, *Woodrow Wilson* [toreizējais ASV prezidents] savā rakstā „Par brīvību” ir devis tik īpatnēju definējumu brīvībai, ka var ieskriet sienā. Viņš saka apmēram šādus vārdus: par brīvu var nosaukt mehānismu, kuram nav nekādu traucējumu un kas darbojas atbilstoši tam, kā tas ar dažādiem paņēmieniem ticis iedarbināts. Vai arī par brīvu varot nosaukt kuģi, kas virzās uz priekšu noteiktā vienmērīgā kustībā. Taču šī mehāniskā brīvība nav tā, kuru domājam mēs. Tā, par kuru runājam mēs, ir jāsajūt.

Un vēl tika pieminēts kas tāds, ko es vispār neesmu teicis. To īpaši uzsvēra kungs, kurš aizstāvēja valsti. Es taču neuzbruku mūsdienu valstij. Tie, kuri mani saprata pareizi, zina, ka es teicu: tas, pēc kā šodien tiecas sociālisti, draud aizvest tādā un tādā virzienā, kas nedrīkst notikt; tādēļ lietas ir

jāvīrza citādāk. Mani ļoti godājamie klātesošie, es patiešām nevaru apspriest lietas, kas tika uzkonstruētas no maniem vārdiem un par kurām tad attiecīgi tiek polemizēts. Bet vienu es vēl tomēr gribu pieminēt, proti, ka arī skolotājam esot vajadzīga kāda autoritāte. Es neko neesmu teicis par autoritāti, kas būtu vajadzīga skolotājam. Es runāju par to, ka skolotājam ir jābūt autoritātei bērnam! Vai pašam skolotājam ir nepieciešama kāda autoritāte, ir pavisam cits jautājums, uz ko var atbildēt, ka, galu galā, par to parūpēsies pati dzīve. Vērojiet dzīvi. Šodien cilvēki pārāk maz vēro dzīvi. Tikai vērojiet to atbilstoši realitātei; tad jūs varēsiet teikt: cilvēki ir tik atšķirīgi, un pat visdaudzveidīgākais cilvēks, kas ir autoritāte kādam, var atrast citu, kas būs autoritāte viņam. Gan jau tiks gādāts par to, lai katrs varētu sev atrast kādu autoritāti. Protams, nav jānonāk līdz galējībām; kāds vienkārši var būt pārākš par otru tajā vai citā jomā.

Ja es pieminēju Klopštoka „Zinātnieku republiku”, tas nenozīmē, ka tagad katrs darīs, kā grib. Tieši otrādi - viņš nesekos iegribām, bet rīkosies pēc gara dzīves vajadzībām, lai izveidotu to pēc iespējas auglīgāku; cilvēki brīvprātīgi vērsīsies pie tiem, kuriem ir autoritāte viņu acīs. Brīvā gara dzīvē ir iespējams runāt par sava veida konstitūciju, kas nenozīmē stīvu valsts likumu ieviešanu. Tā attieksies tikai uz cilvēku, kuri piedalās šajā gara dzīvē, reālajām attiecībām. Katrā ziņā šajā jomā „likums” jāaizvieto ar brīvām cilvēku attiecībām, kuras ir ļoti individuālas un vienmēr var mainīties - kaut katru nedēļu. Attiecības nedrīkst saistīt ar likumiem un iemūžināt kādā formā. Svarīgi ir ļaut garam dzīvot tādās formās, kurās tas var balstīties paša spēkos, tāpēc skolotājs nekādā ziņā nedrīkst būt atkarīgs no kāda valsts ierēdņa, bet darboties cilvēciski un atbilstoši lietas būtībai, kas izriet no gara dzīves, t.i., atkarīgs viņš var būt tikai no kāda, kurš arī darbojas gara jomā un līdzīgā gara dzīves sfērā. Tas ir būtiski. Šodien var vērot, ka cilvēkiem vēl ir bail no patstāvīgas gara dzīves, bet tas ir tāpēc, ka daudzi vēl jūtas pietiekami labi valsts aizgādībā. Taču šī valsts aizgādība tikai pastiprināsies, ja notiks tas, kas grasās notikt.

Pēdējos gadsimtos attīstība norisinājusies tā, ka valstij uz agrāko iekarojumu un dažādu attiecību pamata piederēja vara, un pamazām cilvēki sāka vērsties pie šīs varas pēc aizsardzības. Kādu laiku tā bija baznīca, kurai patika cilvēkus ietekmēt ne tikai ar dzīvo vārdu, kas plūst no gara dzīves, bet arī ar nelielu policijas palīdzību. Tad nāca kas cits, proti, vesela „skolu sistēma”. Tai labāk patika, lai bērņus ietekmētu nevis tas, kas nāk no gara, bet aiz tās stāvošās valsts spaidi. Beidzot pie varas nāca dažādas saimnieciskās šķiras un korporācijas, kamēr mēs dabūjām tādu saimniecisko korporāciju, kas iekāroja visas valsts varu. Vācijai šai ziņā visvairāk pāri nodarījuši industrijā un smagajā industrijā darbojošies uzņēmēji, un aiz tiem vēl nostājas sociāldemokrāti, kuri savukārt grib pārņemt valsti savā varā. Faktiski valsts varu visi izmantoja savās interesēs. Nākotnē jātiecas pēc tā, lai valsts vara nevarētu būt patvērums visiem, kuri aiz tās grib paslēpties. Tai jāstāv uz demokrātijas pamatiem. Runa ir par to, lai šādā valstī īstenotos tas, ko ikviens pilngadību sasniedzis cilvēks var sarunāt ar otru pilngadīgu cilvēku. Tad mums būtu tiesiska valsts. Dīvaini, ka cilvēki to šodien vēl negrib saprast, lai arī reiz šī sapratne bija pavisam tuvu – kad Prūsijas kultūras ministrs nonāca pie attīstības likumsakarību pareizās izpratnes. Humbolta (*Humboldt*) rakstā „Par valsts darbības robežām” ir skaistas domas par to, kādai īstenībā jābūt valstij. Lai tā būtu demokrātiska, vienīgā noteicošā ir pilngadīgu cilvēku sadarbība. Taču tad gara dzīves joma jānodala no valsts kompetences jomas. Arī saimnieciskā dzīve nedrīkst atrasties valsts kompetencē, jo te ir svarīga saimniekošanas pieredze, kredīti, kurus cilvēki ņem utt. Tas nozīmē:

ja kāds nopietni grib demokrātiju, viņš nevar vēlēties valsts sociālismu un pakļaut tam gara dzīvi. Viņam sev jāsaka: lai panāktu demokrātiju, vienīgais veselīgais ceļš ir, no vienas puses, gara dzīvi, no otras, saimnieciskos procesus nostādīt uz brīviem pamatiem. Krievijā tas netika saprasts, un sekas ir tādas, ka šodien uz saimnieciskās dzīves pamatiem ir izveidojies kaut kas visaugstākajā mērā nedemokrātisks, pat antidemokrātisks, proti, t.s. proletariāta diktatūra. Man nācās ar to satīties pirms dažiem mēnešiem viskrasākajā formā Bāzelē, kur pēc lekcijas piecēlās viens kungs, acīmredzot komunist, un teica: „Lai pasaulē atnāktu laime, Ļeņinam jāklūst par pasaules valdnieku!” Šie ļaudis piesauc „socializāciju”, lai arī nesaprot, ar ko socializācijai vispār jāsākas, proti, ka vispirms būtu jāsocializē vara. Socializācija nenozīmē varas monarhizāciju un sociālisma imperializāciju. Cilvēki domā socializēt dzīvi, bet negrib sākt ar varas socializēšanu. Viņi ieceļ vienu „saimniecisko pāvestu” pār visu pasauli. Tā, lūk, cilvēki domā.

Ar šādām pretrunām mums šodien nākas saskarties. Tādēļ gribētos, lai lietas, kas piesaka sevi trīsdaļīgā sociālā organismā, tomēr balstītos uz dziļākiem pamatiem. Mēs nonācām pie trīsdaļīguma idejas, ne jau vadoties pēc patvaļīgi sacerētiem, abstraktiem principiem un dzīves laikā iegūtiem ieradumiem, ticēdami vai neticēdami šīm lietām. Protams, daudz kas vēl jānostāda uz pareiziem pamatiem, bet sociālā organisma trīsdaļīguma impulss izriet no cieša dzīves vērojuma un apzinoties mūsdienu kultūras lielo uzdevumu nopietnību. Ja kāds nopietni vēlas demokrātiju un sociālismu, viņš nevar gribēt to, ko daudzi sauc par „sociāldemokrātiju”, jo tajā netiek pareizi ievērotas gara dzīves prasības. Kurš nopietni vēlas demokrātiju un sociālismu, tam, pirmkārt, nepieciešama brīvā gara dzīve. Sociālā organisma trīsdaļīguma impulss ir radies, izzinot patiesību un izjūtot mūsdienu situācijas nopietnību. Mums, eiropiešiem, jo īpaši jāizjūt, cik nopietnā laikā dzīvojam, un jāatbild sev uz jautājumu: būt vai nebūt. Mums jāsaņem, ka par šo to ierastu jādomā citādāk, ka jādomā citādi, un nākotnē nevar būt runas par sīkām pārmaiņām kādā iestādē, bet par tiešām jaunu domāšanu, jaunām jūtām un visa cilvēka pārveidi. Tikai tā mēs sapratīsim mūsu laiku un tikai tā patiešām varēsim tikt uz priekšu!